

De historische uitslag van PS2019 en EK2019

De -vreemde- getrapte wijze waarop we in Nederland de Eerste Kamer kiezen leidde op twee manieren tot problemen bij de uitslagen van de verkiezingen van woensdag jl. Allereerst is de zetelverdeling zoals die nu bekend is gemaakt, nog lang niet zeker. Elke provinciale zetel heeft op basis van de omvang van de provincie een bepaalde eigen stemwaarde als er op 27 mei a.s. gestemd gaat worden. En zoals het ook in het verleden het geval is geweest, weten de rekenmeesters van de partijen precies tot hoeveel zetels die stemming per partij zeker zal kunnen leiden. Maar iedere partij heeft dan ook nog stemmen "over". Via onderhandelingen met andere partijen kan dan afgesproken worden op welke partij die statenleden gaan stemmen. Daarmee krijgt een partij een extra zetel of helpt een andere partij een extra zetel te laten krijgen.

De 3 Statenleden van DENK kunnen samen 7/10e de Eerste Kamer kiezen. Alle 15 Statenleden van regionale partijen kunnen samen meer dan 1 zetel in de Eerste Kamer kiezen. Maar bij de berekening van de voorlopige uitslag van de Eerste Kamer wordt er niet van uitgegaan dat de regionale partijen samen een eigen kandidaat in de Eerste Kamer zullen krijgen. Op dit moment is ook niet vast te stellen waar hun stem naar toe gaat, maar de onderlinge koehandel zal ongetwijfeld al begonnen zijn. Hoe dat afloopt valt nu niet in te schatten, maar het is volgens mij zeker dat de verdeling in zetels van de voorlopige uitslag niet de uitslag zal zijn van de stemming op 27 mei. Wat gaan deze 18 Statenleden doen? En wat is het effect van het stemgedrag van de stemmen die per partij "over" zijn. Ik denk dat bij de start van de stemming op die dag, het nog niet duidelijk zal zijn, wat de uitkomst zal gaan worden.

De restzetels van Partij voor de Dieren, ChristenUnie en FVD lijken allerminst zeker te zijn. En welke partijen er nog een zetel bij krijgt hangt van de onderhandelingen af. Of moet ik zeggen "koehandel"? En dan te bedenken dat Thorbecke in 1848 wilde dat de Eerste Kamer rechtstreeks werd gekozen, maar daar stak de Eerste Kamer zelf een stokje voor om te zorgen dat alleen "ons soort mensen" werd gekozen (Dit lees je bij Wikipedia bij "Eerste Kamer") :

De onafhankelijkheid van België en de grondwetsherziening van 1840 veranderden niets aan de Eerste Kamer. Aanpassingen kwamen er pas bij de grondwetsherziening van 1848. De commissie-Thorbecke adviseerde indertijd een rechtstreekse verkiezing, met een zittingstermijn van drie jaar. Alleen personen die behoorden tot de "hoogst aangeslagenen in de belasting" zouden lid mogen worden,^[2] maar eigenlijk wilde Thorbecke de Eerste Kamer opheffen; hij zag er het nut niet van in. Voor hem was het een instituut "zonder grond en zonder doel".^[2] De meerderheid van de commissie deelde die mening niet. Uiteindelijk werd besloten dat de leden door die van Provinciale Staten gekozen werden uit de duizend personen die de meeste belasting betaalden. De

(Het is kenmerkend voor het gebrek aan veranderingszin in ons politieke stelsel, dat deze ingreep uit 1848 in 2019 nog steeds niet is aangepast).

Op een andere manier heeft het berekenen van restzetels de exitpoll en de NOS woensdagavond parten gespeeld. Als je naar de percentuele uitslag van de exitpoll van Ipsos kijkt dan was die behoorlijk goed. De VVD stond op 14% (werd 13,9%) en FVD op 13,3% (werd 14,4%). Maar de toewijzing van de restzetels bij de zetelberekening zorgde voor een heel andere indruk. De laatste restzetel ging namelijk naar de VVD, waardoor de exitpoll op 12 zetels uitkwam voor de VVD en 10 zetels voor FVD. Dus 2 zetels verschil bij een percentueel verschil van 0,7%. Maar besef dat 1 Eerste Kamerzetel gelijk staat aan 1,33% van de stemmen. Dus het verschil tussen VVD en FVD was iets meer dan een halve zetel.

Het bevreedde mij zeer dat tot en met het eind van de NOS-uitslagenavond om 1:10 uur dat niet werd gemeld en er op basis van de binnenkomende resultaten, waaruit duidelijk kon geconcludeerd worden, dat de uitslag anders was dan de zetelverdeling van de exitpoll. Mede daardoor gingen velen naar bed met de indruk dat de VVD de grootste was geworden. (Om 21:30 uur verspreidde ik nog een exitpoll met de verwachting 12-12, maar die werd noch door de NOS, noch door de kranten verder opgepikt, zodat donderdagochtend in veel kranten de verkeerde uitslag stond. In een aparte notitie zal ik op dit onderwerp en de eigenaardige gebeurtenissen rondom de peilingen in gaan.)

Op de volgende pagina treft u de vergelijking aan tussen de uitslagen van de PS2019, TK2017 en PS2015.

PS2019 in procenten

Percentages	PS2019	TK2017	PS2015	Vershil t.o.v. TK2017	Vershil t.o.v. PS2015
FVD	14,4%	1,8%		12,6%	14,4%
VVD	13,9%	21,3%	15,8%	-7,4%	-1,9%
CDA	11,0%	12,4%	14,4%	-1,4%	-3,4%
GroenLinks	10,7%	9,1%	5,3%	1,6%	5,4%
PvdA	8,5%	5,7%	10,0%	2,8%	-1,5%
D66	7,7%	12,2%	12,4%	-4,5%	-4,7%
PVV	6,9%	13,1%	11,7%	-6,2%	-4,8%
SP	5,9%	9,1%	11,6%	-3,2%	-5,7%
ChristenUnie	5,0%	3,4%	4,5%	1,6%	0,5%
PvdD	4,3%	3,2%	3,4%	1,1%	0,9%
50PLUS	3,6%	3,1%	3,4%	0,5%	0,2%
SGP	2,6%	2,1%	3,0%	0,5%	-0,4%
DENK	1,7%	2,1%		-0,4%	1,7%
Overige partijen*	3,8%	1,4%	4,5%	2,4%	-0,7%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%		
Coalitie	37,6%	49,3%	47,1%	-11,7%	-9,5%
PVV+FVD	21,3%	14,9%	11,7%	6,4%	9,6%
VVD+CDA+PVV+FVD	46,2%	48,6%	41,9%	-2,4%	4,3%
VVD+CDA+PvdA	33,4%	39,4%	40,2%	-6,0%	-6,8%
Opkomst	56,1%	81,6%	47,8%	-25,5%	8,3%

De opkomst, die ongeveer 8% hoger is geweest dan de vorige keer, is niet alleen opvallend, maar heeft ook een duidelijk effect gehad op de uitslag. Op basis van het onderzoek dat we afgelopen dinsdag hadden uitgevoerd, gaf ik vooraf al aan dat het effect van de gebeurtenissen in Utrecht op de verkiezingen een hogere opkomst zou zijn. Met name zagen we dat bij kiezers van FVD en PVV in ons onderzoek. Uit de analyse van de uitslagen is dit effect goed terug te vinden. Omdat we nog niet de beschikking hebben over alle databestanden voor een diepgaandere analyse volgen hier als voorbeeld de 5 gemeenten waar FVD de hoogste uitslag haalden en de 5 gemeenten waar FVD de laagste uitslag haalden.

<i>percentages</i>	Uitslag FVD	Stijging opkomst	<i>percentages</i>	Uitslag FVD	Stijging opkomst
Edam-Volendam	40,7%	16,2%	Loppersum	6,2%	3,3%
Hellevoetsluis	27,9%	10,8%	Wageningen	6,6%	7,8%
Nissewaard	24,9%	9,0%	Utrecht	6,7%	11,9%
Brielle	24,8%	9,8%	Groningen	7,7%	4,1%
Den Helder	24,5%	9,0%	Het Hogeland	8,2%	-0,2%
Nederland	14,4%	8,3%	Nederland	14,4%	8,3%

Hoewel het een wat indirecte analyse is, kan uit deze cijfers afgeleid worden dat de hogere opkomst voor een niet gering deel op conto kwam van de kiezers van FVD. Hoewel de omvang niet precies te kwantificeren is, hebben de gebeurtenissen in Utrecht geleid tot een hogere opkomsttintentie, met name bij FVD- en PVV-kiezers. Dat leidt tot de conclusies dat als er maandag geen aanslag in Utrecht had plaatsgevonden het verschil tussen FVD en VVD kleiner geweest zou zijn. En wellicht zou de VVD dan zelfs de grootste partij zijn geworden. (De gemeente Utrecht laat een hogere opkomst zien, die vermoedelijk mede voortkomt door de gebeurtenissen in de gemeente zelf.)

Bekijken we de uitslagen per partij dan kan het volgende worden geconstateerd in ons steeds sterker gefragmenteerde Nederlandse politieke landschap:

- Vanzelfsprekend is het een grote prestatie voor een nieuwe partij, als FVD, om vrijwel vanuit het niets 14,4% te halen. Het lijkt op het resultaat van de LPF in 2002. Toen scoorde de LPF 17% (en als Fortuyn niet 9 dagen ervoor was vermoord had het zeker meer dan 20% geworden). Samen met de PVV haalt FVD nu ruim 21%. Deze score is zeker niet het absolute maximum voor deze partij. Een score tussen de 20% en 25% is zeker haalbaar. Maar hangt vooral af in welke mate deze partij nog meer kiezers van PVV en VVD aan te trekken.
- De VVD heeft het slechtste resultaat gehaald bij Provinciale Statenverkiezingen sinds 1970. Voor een partij die sinds 2010 de grootste is, mag dat dus als een slecht resultaat gezien worden. Het verlies sinds de Tweede Kamerverkiezingen is ruim 7%. Plus dat FVD electoraal gezien een grotere dreiging is dan de PVV was/is, waar de VVD ernstig rekening mee moet houden bij haar politieke beslissingen.
- GroenLinks heeft het beste resultaat ooit gehaald bij de Provinciale Statenverkiezingen. En dat is een knappe prestatie. Maar toch moet de uitslag de partij zorgen baren. Terwijl t.o.v. de Tweede Kamerverkiezingen D66 5% verloor won GroenLinks maar 1,5%. Het zou best kunnen zijn dat dit wijst op een mogelijk maximum score van deze partij van 12 a 14%.
- De uitslag van D66 viel nog eigenlijk mee als ermee rekening gehouden wordt dat die partij het electoraal heel erg slecht doet als ze in de regering zitten. In 2006 waren ze vrijwel weggevaagd. Dat is nu niet gebeurd. Maar, zoals in feite voor alle partijen geldt, is er sprake van een forse electorale concurrentie, waarmee deze partij ook rekening moet houden bij haar politieke positionering.
- De PvdA heeft ook het slechtste resultaat bij de Provinciale Statenverkiezingen ooit gehaald, maar de uitslag zal -evenzeer- een positief gevoel geven. De score is hoger dan bij de dramatische laatste Tweede Kamerverkiezingen. Maar ook hier geldt: de electorale concurrentie is groot en divers.

- De ChristenUnie heeft een 0,5% gewonnen ten opzichte van de vorige Statenverkiezingen. Maar omdat het de enige regeringspartij is die gewonnen heeft, is dat een prestatie.
- De SGP heeft wat verloren, maar dat is vrijwel volledig te wijten aan de hogere opkomst van de kiezers van de andere partijen (SGP-ers komen altijd trouw op. De percentuele uitslag van deze partij is afhankelijk van de opkomst van de overige kiezers). Wel zagen we in een aantal gemeenten dat de SGP kiezers afgestaan lijkt te hebben aan FVD.
- Partij voor de Dieren is bezig met een regelmatige gelijke opmars. Een score van meer dan 4%, wat betekent de helft van de PvdA en meer dan de helft van D66, was natuurlijk ondenkbaar toen die partij voor het eerst in het Parlement kwam.
- 50PLUS bleef stabiel onder het electorale geweld van FVD.
- DENK heeft zijn eigen kiezers wat minder naar de stembus gekregen als bij de Tweede Kamerverkiezingen en de Gemeenteraadverkiezingen.
- De regionale partijen hebben, ook door de concurrentie van FVD het minder gedaan dan 4 jaar geleden.

De analyse per partij is natuurlijk interessant. Maar het meest belangrijke aspect aan deze uitslag is een proces, dat - mede door de nieuwe samenstelling van de Eerste Kamer- onomkeerbaar lijkt.

Als politiek Den Haag verder gaat op de oude manier t.a.v. de vorming van een regering en t.a.v. het verkrijgen van meerderheden in de Tweede en Eerste Kamer, zal de versplintering verder doorgaan. En de uitleg is zeer simpel: Vroeger was het zo dat kiezers van een partij over veel onderwerpen dezelfde mening hadden. Maar nu is het zo dat dit soort homogeniteit er niet meer is onder kiezers van een partij. En omdat we zoveel partijen hebben hangt het van het onderwerp af, bij welke partij die kiezer zich het meest thuis voelt.

Zodra een partij in een regering stapt, kan een partij zich minder profileren op onderwerpen, omdat ze zich hebben verbonden aan een compromis. Ten aanzien van ieder van die onderwerpen heeft een regeringspartij één of meer electorale concurrenten, die niet in de regering zitten. Bij veel verkiezingen in de afgelopen 20 jaar hebben we het proces gezien dat het grootste deel van de regeringspartijen op die manier kiezers kwijt raakten.

Als je naar dat proces kijkt dan kan je stellen dat het niet zo is dat de kiezers meer naar de flanken zijn getrokken, maar de partijen, die aan regeringen mee doen, meer zijn gaan klitten in het midden.

Nu er vier jaar lang een Eerste Kamer is waarbij je alleen met vijf partijen een meerderheid kan vormen is het tijd dat alle partijen zich afvragen op welke wijze ze hun verantwoordelijkheid, die ze hebben door de steun van kiezers, kunnen omzetten in een ingrijpende aanpassing van de wijze waarop Nederland politiek is georganiseerd en werkt. Als men nu nog niet snapt dat het Code-Rood is, wanneer dan wel?

Het is te hopen dat men op het Binnenhof meer inspanningen zal gaan verrichten ten aanzien van de verbouwing van het stelsel, dan ten aanzien van de verbouwing van de huisvesting!

(Wellicht kan men bij dat proces geïnspireerd worden door mijn woorden aan het eind van mijn uitslagenavond, die tot half vier doorliep en die inmiddels meer dan 300.000 keer is bekeken. <http://bit.ly/Polanalyse>)